

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-78.1-25>
 УДК 811.111(075)

Федорчук М.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАПОЗИЧЕННЯ У СТРУКТУРІ АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР

Анотація. У статті розглядається лінгвістичний процес запозичення крізь призму впливу на формування американського варіанта англійської мови. Процес активного запозичення з різних лінгвокультур був властивий англійській мові на Американському континенті із початку його формування як окремого варіанта. Вплив мов проходив у двох контекстах: на основі різних лінгвокультур (мови індіанських та африканських племен) та на основі подібних лінгвокультур (романські та германські групи мов). Перша група мов є маркованою для Американського варіанта англійської мови. Запозичення відбувались на фонологічному, лексичному та граматичному рівнях. Процес запозичення супроводжувався адаптаціями, скороченнями, народною етимологією та семантичними трансформаціями.

Ключові слова: запозичення, американський варіант англійської мови, лінгвокультура, лексика, семантика, фонологія.

Fedorchuk Marta

Ivan Franko National University of Lviv

BORROWINGS IN THE STRUCTURE OF AMERICAN ENGLISH: HISTORICAL ASPECT

Summary. The article deals with the linguistic process of borrowing through the prism of its influence on the formation of American English. Active process of borrowing from different linguocultures was characteristic of English on the American continent from the beginning of its formation as a separate variety. Influence of languages occurred in two contexts: on the basis of different linguocultures (languages of Indian and African tribes) and on the basis of similar linguocultures (Romanic and Germanic groups of languages). The first group is marked for American English. Borrowings occurred on lexical, phonological and grammatical levels. The domain, or spheres of life, represented by the borrowings show that the largest number of loan words are connected with Native American institutions and civilization. Nearly all the American borrowings from Native American languages are nouns. The influence of African languages was mainly on the phonological level, only a few of words with African origin have passed into American English. The process of borrowing was accompanied by such linguistic processes as adaptations, shortenings, folk etymology and semantic shifts. The second group, borrowings from similar linguocultures, is represented by two Germanic languages (German, Dutch), and two Romanic (Spanish, French). Dutch borrowings, though not numerous, are in much more general use than other loan words. They form a part of the most intimate fabric of American usage. German influence is mainly in educational sphere. French influence is greatly by way of the Canadian border. Spanish was the medium for transmission of many words from Indian languages too. Spanish words adopted by American English are numerous and many of them found their way to the language in the 19-20th centuries. Spanish and German influence is also marked on the morphological level. German suffix *-burger* gave rise to many coinages and neologisms of the 20th century, as well as Spanish, *-eria* was and is productive element with the meaning “self-service”.

Keywords: borrowing, American English, linguoculture, vocabulary, semantics, phonology.

Постановка проблеми. Запозичення як процес, в результаті якого в мові з'являються і закріплюються певні іншомовні елементи, є невід'ємною складовою будь-якої живої мови. Процес цей може бути більш або менш динамічним залежно від екстралінгвістичних обставин (історичних, соціальних) та лінгвістичних умов (етап розвитку мови чи її варіанта).

Американський варіант англійської мови (АВАМ) як і кожний національний варіант є самодостатньою мовною системою, яка адекватно виконує, насамперед, внутрішню комунікативну функцію, функцію спілкування між носіями певного варіанту. Р. Ледерер, аналізуючи причини відмінностей між британським та американським варіантами англійської мови, наголошував, що у разі виникнення необхідності зафіксувати нову реальність у мові, народ має право на лінгвістичну незалежність, а історія англійської мови США і є історією «нашої Декларації Лінгвістичної Незалежності» [15, V].

Специфікою АВАМ з перших етапів становлення та розвитку був значний вплив інших мов

та культур, серед яких аборигенні, європейські, африканські, спричинений широкою міжкультурною комунікацією на американському континенті [6]. Крім цього, на північноамериканському континенті вже були сформовані значні групи романомовних народів і спільноти, в яких рідною була іспанська та в меншій мірі французька мови, були вже розселені на континенті. Вплив цих мов, особливо іспанської, на АВАМ значний, на відміну від індіанських мов, які, через етносоціальні особливості, не так вплинули на американське суспільство, як можна було б припустити.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження запозичень у АВАМ зробив американський лінгвіст Л. Блумфілд, який досліджував цей процес як у теоретичному, так і практичному вимірах [2]. Вчений вважав, що запозичення є певним видом мовних змін і розрізняв запозичення культури, «внутрішні запозичення», що відбуваються в процесі безпосередніх мовних контактів, зумовлених територіальною та політичною близькістю, та діалектні запозичення, які проникають

у мову із діалектів [2]. Питаннями запозичень у вокабулярі АВАМ з позицій соціолінгвістики переймалися Б. Брайсон, Ф. Катамба, С. Катлер, Б. Качру, Д. Кристал та інші [8–10; 13–14]. Роботи українських і російських вчених також зробили вклад у розуміння лінгвістичних процесів, які ініціюються при іншомовних запозиченнях, серед яких відзначимо Ю. Зацного, М. Мостового, У. Потятиник, Є. Гороть, Г. Антрушину [1; 3–5; 17]. Попри те, не всі історичні та соціальні закономірності чітко окреслені та визначені, що й зумовило необхідність нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою цієї статті є прослідкувати та розкрити специфіку формування варіанту англійської мови в умовах контактного середовища, коли на мову впливають не лише аборигенні індіанські лінгвокультури, але й інші лінгвістично близькі індоєвропейські (германські мови – голландська, німецька; романські – іспанська, французька) та далекі лінгвокультури африканських племен. Для досягнення мети необхідно вирішити певні завдання, а саме – із соціально-історичних позицій проаналізувати вклад та роль іншомовних запозичень у загальній структурі АВАМ, а також їхній вплив на загальні тенденції розвитку цього варіанта мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мови індіанських племен впливали на АВАМ з перших етапів розвитку, хоча їхня структурна відмінність значно гальмувала процес, і запозичення відбувались посередництвом іспанської та португальської мов, деякі запозичення мали регіональний характер, як наприклад, *scuppernong* та *cauise* відомі лише на південному узбережжі та заході, тоді як *chinook* та *skookum* знайомі в штатах Вашингтон та Орегон. Багато запозичень з індіанських мов сьогодні знаходяться на периферії мовленнєвого узусу.

Запозичення з індіанських мов були головно інституційними, цивілізаційними, культурологічними, стосувались флори та фауни [11], наприклад *wigwam*, *hogan*, *tepee*. При запозиченні слова скорочувались – *raccoon* (from Indian “*raughroughcums*”); трансформували семантику чи набували нових значень – *sachem* початково означало *the head of a particular confederation*, згодом семантика була розширена до *great, important man*; в значній мірі стосувались власних назв – *Chicago* (*garlic field*), *Michigan*, *Mississippi*, *Ohio*, *Oregon*, і т.д.; трансформувались в результаті дії народної етимології – *woodchuck*, від *otchuk* чи *odjik*, що означало “*pig*”, *whiskey-John* від *wiiskachaan*, що означало *name of a bird*.

Запозичення з компонентом *Indian* представляють особливий інтерес, оскільки не цілком зрозумілою є етимологія слова і більшість фраз з цим компонентом мають пейоративне значення: *Indian giver* зафіксоване в 1848 р., із значенням *a child who, after having given away a thing, wishes it back again*; *Indian gift* – семантика близька до попереднього *a gift for which one expected something of more value in return*; *Indian summer* із значенням *late autumn*, згодом набуло узагальненого, метафоричного значення *declining years*, а також *Indian meal*, *Indian cucumber*, *Indian life*. Деякі з ранніх американізмів є перекладами з індіанських мов – *paleface*, *war paint*, *warpath*, *firewater*, *pipe of piece*, *medicine man*, *Great Spirit*, *big chief*, *to bury the hatchet*, і т.д.

Специфіка африканських запозичень в АВАМ досліджувалась лінгвістами на різних рівнях [11–12; 16]. Вони, головним чином, є на рівні фонетики, наприклад [di:f] замість [def] у слові *deaf*, [...b'li:] замість [...b'lai:] у слові *oblige*. У більшості африканських мов відсутній звук [r], тому в південних штатах у вимові практично відсутній цей звук. У фонетиці та фонології АВАМ південних штатів був і є під значним впливом африканських мов, регіональний діалект Південної Кароліни, чи креольська англійська, відома як *Gullah*, підтверджує це. В ній присутні характерні африканські ознаки на рівні звуків, синтаксису, морфології та лексики. Вплив африканських мов на АВАМ в лексичі є незначним, серед запозичень такі: *banjo*, *cooter* (“*fresh water turtle*”), *zombie*, *juke* та його похідні *juke box*, *juke joint*, *tote* та його похідні *tote road*, *tote wagon*, *tote team*, та *tote sled*, *jazz*. Щодо *jazz*, то його етимологія лише гіпотетично є африканською, оскільки відповідного етимона в африканських мовах не було знайдено [12].

Вплив африканських лінгвокультур на формування АВАМ і ширше американського суспільства не варто недооцінювати. Діалект афроамериканців у системі АВАМ сформувався найдавніше і є соціально-етнічним діалектом, що має відмінності майже на усіх мовних рівнях. Існує декілька позначень цього діалекту, серед яких найчастотніші *African American English*, *African American Language*, *African American Vernacular English*, *Black Dialect*, *Black English*, *Black Talk*, *Ebonics* [9]. Цей діалект у системі АВАМ має фонологічні, морфологічні, семантичні, синтаксичні відмінності. Можна стверджувати, що вплив африканських лінгвокультур на формування АВАМ був і є відчутним.

Контакти з європейськими мовами відбувались на тлі спільного цивілізаційного, культурологічного та релігійного контексту. Це суттєво відрізняло взаємовплив мов від двох попередніх груп і, відповідно, сприятливішими були умови асиміляції запозичень. Європейські мови, що мали та мають вплив на АВАМ, можна розділити на дві групи, германські та романські мови. Серед германських відчутний вплив голландської та німецької мов.

Голландці селились в долині ріки Гудзон, і їхня колонія в межах сучасного Нью Йорка була впливовою в 17-19 сторіччях, вони мали свій власний стиль життя та культуру. Контакти між англійськими та голландськими колоністами не були безхмарними [16]. Незважаючи на це, вплив голландської мови на АВАМ доволі значний. Хоча кількість лексичних запозичень не дуже значна, але вони загальноживані і належать до базової лексики АВАМ, *cookie*, *pot cheese*, *waffle*, *sleigh*, *boss*, *patroon*, *yankee*, *dope*, *Santa Claus*, *snoop*, *spook*. Слово *boss*, від голландського *baas*, що означало “*master*”, виявилось корисним надбанням американської демократії раннього періоду, оскільки дозволяло не мати «пана». *Santa Claus* походить від *Sante Klaas*, голландського діалектного слова *Sant Nikolaas* (*St. Nicholas*), воно повністю асимілювалось в АВАМ лише в 19 сторіччі. Щодо етимології *yankee*, то лінгвісти схиляються до думки, що воно походить від *Jan Kees* чи *Jan Kaas*,

прізвиська голландців у Німеччині та Фландрії. Кінцеве *-s* було втрачене внаслідок зворотнього словотвору (*back formation*), оскільки в англійській мові воно є маркованим як множина іменників. Під час громадянської війни у США слово набуло зневажливого забарвлення і вживалось з префіксом *dam-*, як у *damyankee*. АВАМ увібрив власні назви – *Bronx, Harlem* та географічні терміни голландського походження – *kill (creek, stream, river), dorp (village) та clove (valley)*.

Незважаючи на те, що німецьких поселень на американському континенті було достатньо багато, вплив німецької мови на АВАМ незначний, оскільки більшість запозиченої лексики є на периферії узусу. Серед найживаніших такі: *hamburger, noodle, semester, seminar, christmas tree* та ін. Оскільки США запозичили німецьку систему освіти, тому *semester, seminar* увійшли в освітній узус. Доля запозичення *hamburger* виявилася найуспішнішою, позаяк в 19 сторіччі суфікс *-burger* став складовою багатьох новотворів та неологізмів: *cheeseburger, chickenburger, turkeyburger, nutburger, onionburger, shrimpburger, steakburger, fishburger, raisinburger, potatoburger*. З'явилися похідні неологізми, семантику яких неможливо зрозуміти із значення компонентів: *radarburger (cooked by radar impulses in a microwave), tinburger (precooked hamburger packed in tins), Trumanburger (a layer of mashed baked beans spread between the halves of a bun)*.

Найвідчутніший вплив на АВАМ із романських мов мали французька та іспанська. З 17-18 сторіч на території США було два осередки французьких поселень, штат Мейн (Maine) на північному сході, що межує із Канадою та на південному сході біля Нового Орлеану. До кінця 19 сторіччя Новий Орлеан вважався найбільш Європейським з усіх американських міст, у 1808 тут був збудований перший у США оперний театр, тут була в ужитку креольська французька мова, що змішувалася із креольською англійською [11].

Французька мова впливала на АВАМ головню на лексичному рівні, запозичення відносились до сфер топоніміки, флори та фауни, розвідки та подорожей, їжі, будівництва, монетарної галузі. Багато із французьких запозичень мають чітко регіональний характер (*coulee, chowder*), хоча деякі входять до базового узусу (*prairie*). Серед запозичень слід відмітити такі: *prairie, bateau, pumpkin, bussaneer, praline, toboggan, voyageur, chowder, carryall (a vehicle), levee, calumet, cent, dime, gopher*. Термін *prairie* утворив багато складених словосполучень: *prairie dog, prairie wolf, (coyote), prairie schooner (a small covered wagon)*.

Іспанська мова мала чи не найпотужніший вплив на АВАМ протягом усього періоду становлення та розвитку, головню на лексичному та морфологічному рівнях [9; 11; 16]. Серед перших запозичень *mosquito (a little fly), negro (black), armada (armed naval forces), alligator (від el lagarto "the lizard"), creole (від criollo "someone born in the region but of European, mostly Spanish ancestry")*, згодом слово розширило семантику до *"mixed language"*, вперше зафіксовано у 1732 р. *Haitian Creole*. Запозичення стосувались сфер флори та фауни (*avocado, barracuda, coyote,*

mustang), національностей та рас (*creole, mulatto, pickaninny*), сільського господарства (*ranch, lasso, rodeo, wrangler*) будівництва (*cafeteria, plaza*), їжі (*chili, taco, tortilla*), топоніміки (*canyon, sierra*), одягу (*poncho, sombrero, ten-gallon hat*) та деякі інші (*tornado, barbecue, fiesta, rumba*). Іспанська мова була посередником запозичень з інших мов, і в деяких випадках прослідковується португальська етимологія (*pickaninny, lasso*), аборигенна індіанська (*chile, avocado, barbecue, coyote*), африканська (*rumba*).

Процес запозичення був активним і в 19-20 сторіччях: *alcalde, mustang, adobe, peon, patio, corral, burro, eldorado, fiesta, mesa, siesta, padre, sierra, hombre, bronco, pronto, cinch, vigilante, marijuana, hoosegow, chaps*. Деякі з лексичних одиниць настільки асимільовані, що утворюють похідні з англійськими суфіксами: *peon (an unskilled labourer or farm worker)+ -age, peonage (the condition of being a peon)*. Деякі із іспанських запозичень трансформувались в результаті дії народної етимології – *galón* від іспанського *"braid"*. Широкополі капелюхи ковбоїв прикрашались тасьмами, від чого і походять вирази *ten- (or five) gallon hat*. Але слово *gallon* помилково було інтерпретоване як ємкість рідини, і по сьогоднішній день у США *gallon* є мірою, що дорівнює 3.8 літра.

Більшість іспанських запозичень – це іменники, хоча є прикметники (*loco*), прислівники (*vamoose, mosey, savvy*), що свідчить про глибший рівень впливу, деякі іменники як *stampede, lasso, ranch, barbecue* та лінгвістичні гібриди *filibuster* і *jerk* шляхом конверсії утворили дієслова.

Суфікс *-teria* чи *-eria* у значенні "self-service" був і є продуктивним в творенні нових слів для зайнятого американського суспільства – *carniceria (butcher shops), ferreteria (hardware stores), planchateria (laundries), washateria чи washerteria (an establishment where one does one's own laundry), shaveteria (a barber shop without barbers, where shaving materials are furnished for one to shave oneself), bookateria (a self-help lending library), chocolateria, beateria, smoketeria, snacketeria, furnitureteria, hardware-teria, drugeteria, caketeria* та багато інших.

Початок ХХ сторіччя позначений запозиченнями із інших мов, таких як ідиш – *schmuk (a clumsy or stupid person), schnook (a stupid person, dupe), schmaltz (sentimental, of art e.g. music, literature; liquid fat)*. За твердженням британського лексикографа Р. Берчфілда, британському варіанту англійської мови не властиві слова із буквосполученням *sch* [7]. У цей період спостерігаються італійські запозичення – головню лексика, що стосується їжі та напоїв – *pizza, antipasto, tortellini, espresso*, а також слова із різних сфер суспільного життя – *godfather, mafioso, la dolce vita, paparazzo (a free-lance photographer who specializes in candid shots)*, а також слов'янські, зокрема, українська – *pirog, borsh*. Запозичення із цих мов не були системними і не мали значного впливу на АВАМ.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що запозичення у АВАМ відбувались динамічно і мали значний вплив на його становлення. Групи мов, які впливали на АВАМ можна розділити на два кла-

си: індоевропейські мови (іспанська, французька, голландська, німецька) та аборигенні мови американських та африканських племен. Друга група, хоча й менш численна кількісно, проте маркована для АВАМ. Запозичення відбувались на трьох лінгвістичних рівнях – фонологічному (африканські), лексичному (всі мови) та грама-

тичному (іспанська, німецька). Процес запозичення супроводжувався адаптаціями, скороченнями, народною етимологією та семантичними трансформаціями. Перспективним у цій галузі видається дослідження запозичень у інших варіантах англійської мови та взаємовпливи мов на зламі ХХ-ХХІ сторіч.

Список літератури:

1. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка. Москва : Дрофа, 1999. 286 с.
2. Блумфилд Л. Язык. Москва : Просвещение, 1969. 608 с.
3. Гороть Є.І. Нариси з лексикології сучасної англійської мови. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки, 2008. 372 с.
4. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 227 с.
5. Мостовий М.І. Лексикология английской мови. Харків : Основа, 1993. 265 с.
6. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва : Слово, 2000. 624 с.
7. Федорчук М.М. Американський варіант англійської мови: історія та сьогодення. Львів : ПАІС, 2015. 173 с.
8. Bryson B. *Made in America. An Informal History of the English Language in the US*. NY: William Morrow and Company, 1994. 378 p.
9. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. NY: Cambridge University Press, 2004. 489 p.
10. Cutler C.L. *Tracks that Speak. The Legacy of Native American Words in North American Culture*. Boston: Houghton Mifflin Company, 2002. 256 p.
11. Dillard J. L. *A History of American English*. Harlow; Longman, 1992. 257 p.
12. Green L. *African American English. A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 285 p.
13. Kachru B.B. *Standards, codification and sociolinguistic realism: the English Language in the outer circle*. English in the World, ed. by Quirk R. & Widdowson H.G. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. P. 11–30.
14. Katamba F. *English Words*. London and New York: Routledge, 1997. 282 p.
15. Lederer R. *Dictionary of Americanisms*. Hoboken, New-Jersey : Wiley and Sons, 2003. 412 p.
16. Mencken H.L. *The American Language*. NY : Cosimo, 2009. 512 p.
17. Potiatynyk U. *All about Words*. Lviv : PAIS, 2014. 361 p.
18. *The American Heritage Dictionary of the English Language*. Third edition. Boston, N.Y. : Houghton Mifflin Co., 1992. 2140 p.
19. *The New Oxford American Dictionary*, ed. by E. Jewel, F. Abate. New-York, Oxford : Oxford University Press, 2001. 2023 p.
20. *The New Oxford Thesaurus of English*. Oxford : OUP, 2000. 1087 p.

References:

1. Antrushina G.B. (1999). *Leksikologiya angliyskogo yazyka* [Lexicology of the English Language]. Moskva: Drofa, 286 p.
2. Blumfeld L. (1969). *Yazyk* [Language]. Moskva: Prosveshcheniye, 608 p.
3. Gorot Ye.I. (2008). *Narysy z leksykologiyi suchasnoyi anhliyskoyi movy* [Studies in Modern English Lexicology]. Lutsk: RVV “Vezha”, Volyn. natz. universytet im. L. Ukyinky, 372 p.
4. Zatsnyi Yu.A. (2007). *Suchasnyi anhlomovnyy svit i zbahachennya slovnykovoho skladu* [Modern English-Language World and Enrichment of Vocabulary]. Lviv: PAIS, 227 p.
5. Mostovyi M.I. (1993). *Leksykologiya anhliyskoyi movy* [English Lexicology]. Kharkiv: Osnova, 265 p.
6. Ter-Minasova S.G. (2000). *Yazyk i mezhkulturnaya komunikatzyya* [Language and Cross-Cultural Communication]. Moskva: Slovo, 624 p.
7. Fedorchuk M.M. (2015). *Amerykanskyi variant anhliyskoyi movy: istoriya ta syohodennya* [American English: history and the present]. Lviv: PAIS, 173 p.
8. Bryson B. (1994). *Made in America. An Informal History of the English Language in the US*. N.Y.: William Morrow and Company, 378 p.
9. Crystal D. (2004). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. N.Y.: Cambridge University Press, 489 p.
10. Cutler C.L. (2002). *Tracks that Speak. The Legacy of Native American Words in North American Culture*. Boston: Houghton Mifflin Company, 256 p.
11. Dillard J.L. (1992). *A History of American English*. Harlow; Longman, 257 p.
12. Green L. (2002). *African American English. A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 285 p.
13. Kachru B.B. (1985). *Standards, codification and sociolinguistic realism: the English Language in the outer circle*. English in the World, ed. by Quirk R. & Widdowson H.G. Cambridge: Cambridge University Press, P. 11–30.
14. Katamba F. (1997). *English Words*. London and New York: Routledge, 282 p.
15. Lederer R. (2003). *Dictionary of Americanisms*. Hoboken, New-Jersey: Wiley and Sons, 412 p.
16. Mencken H.L. (2009). *The American Language*. N.Y.: Cosimo, 512 p.
17. Potiatynyk U. (2014). *All about Words*. Lviv: PAIS, 361 p.
18. *The American Heritage Dictionary of the English Language*. Third edition. Boston, N.Y.: Houghton Mifflin Co., 1992. 2140 p.
19. *The New Oxford American Dictionary*, ed. by E. Jewel, F. Abate. N.Y., Oxford: Oxford University Press, 2001. 2023 p.
20. *The New Oxford Thesaurus of English*. Oxford: OUP, 2000. 1087 p.